

Za herpetofaunou Země orlů

TEXT A FOTO
DANIEL JABLONSKI

ČÁST 1

Pohled na Skadarské jezero a jeho litorál, jež byl lokalitou druhu *P. ridibundus*, *P. shqipericus*, *P. kurtmuelleri* a *Natrix tessellata*

V červnu 2007 se mi naskytla příležitost navštívit herpetologicky jednu z nejméně prozkoumaných zemí Balkánského poloostrova – Albánii.

Albánie, přesněji Republika e Shqipërisë, se s celkovou rozlohou 28 748 km² řadí mezi nejmenší země Evropy. Jak známo jedná se také o jedinou islámskou (přes 70 % populace) zemi Evropy a díky dlouhé mezinárodní izolaci způsobené bývalým politickým režimem také o nejzaostalejší stát Evropy a jednu z nejchudších zemí světa. Hlavním městem země je Tiranë. Dalšími důležitými centry jsou města Vlorë, Shkodër, Korçë nebo Gjirokastër.

Albánie je strategicky situovaná podél Otrantské úžiny na východním břehu Jaderského moře, od poloostrova Karaburun pak na břehu moře Jónského

ho západní strany Balkánského poloostrova. Na severu hraničí s Černou Horou a autonomní provincií Kosovo, s Makedonií (FYROM) na východě a s Řeckem na jihu až jihovýchodě. Zemi můžeme geograficky rozdělit na dva významnější celky:

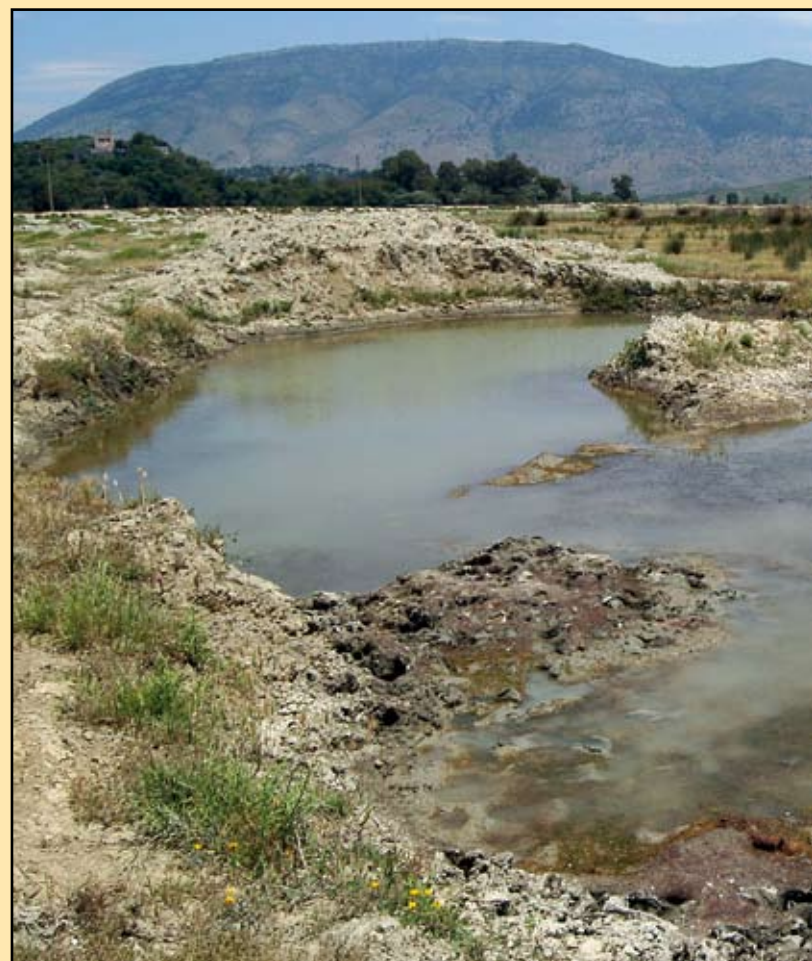
a) hornatý – zejména sever (pohoří Prokletije), východ (např. pohoří Moravë, Valamare, Ostrovicë), střed (Tomorrit, Shpat) a jih (pohoří Cikës, Dhëmbel, Gjerë aj.). Horské systémy představují celkem 22.200 km² rozlohy země, což je více jak 70 % výměry půd v Albánii.

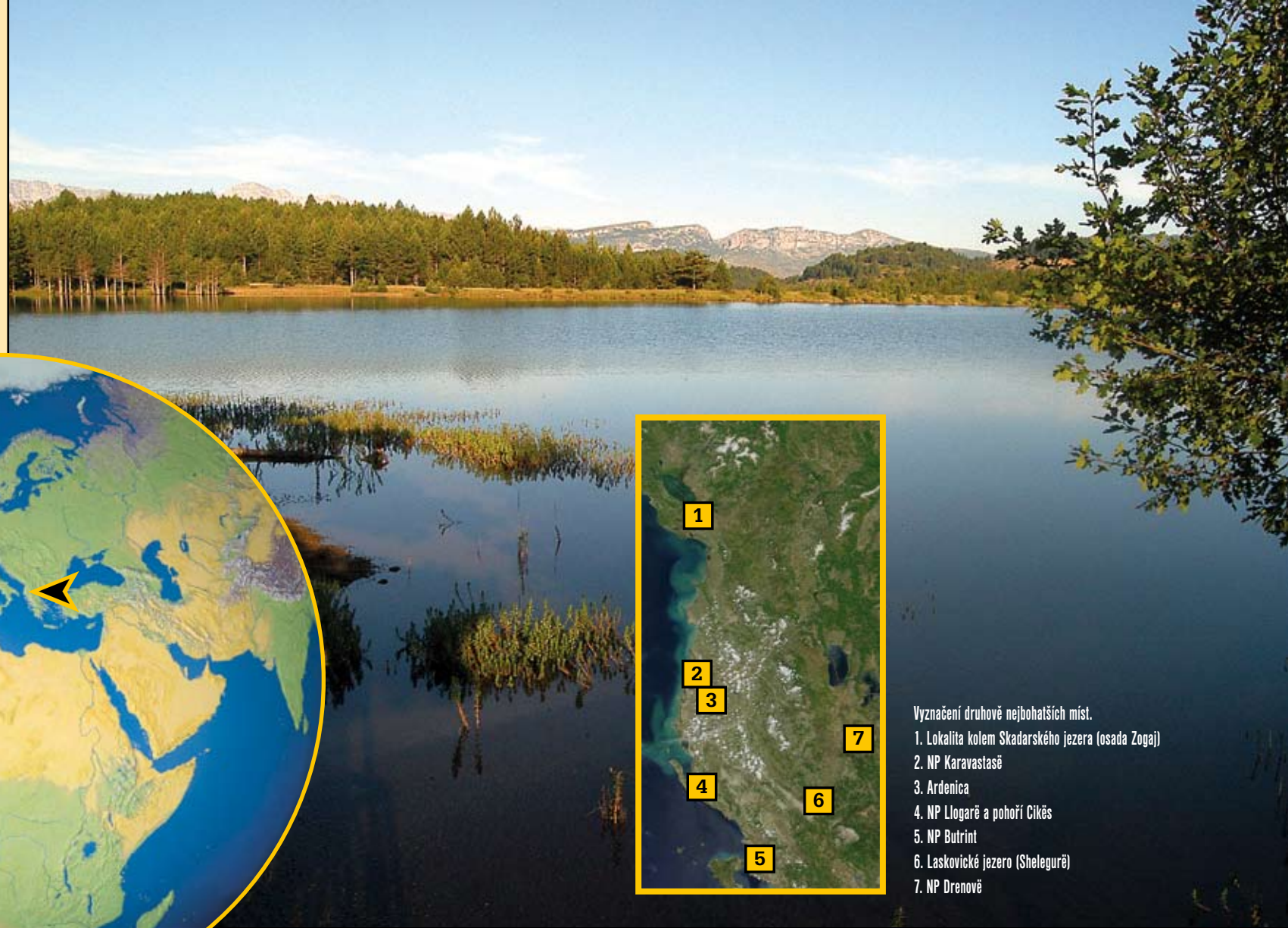
b) nížinatý – západní pobřežní oblasti, tzv. Západní proláklina, táhnoucí se od Skadarského jezera přibližně po Vlorský záliv. Toto území zaují-

má plochu 6 500 km² a v některých místech zasahuje až 50 km do vnitrozemí. Podél pobřeží se zde nachází mnoho lagun (např. přísně chráně-

ná laguna Karavastasë). Nížinatá oblast je zároveň nejhustěji obydlenou částí Albánie.

Mokřadní oblasti NP Butrint na břehu Jónského moře byly lokalitou několika druhů rodu *Pelophylax* a druhu *Pseudepidalea viridis*. Tato místa jsou také udávány lokalitou skokana *Pelophylax epeiroticus*

Jak je zřejmé z předešlého textu, je Albánie, s výjimkou úrodných nížinatých oblastí pobřeží Jaderského

moře, zemí drsnou a hornatou. Průměrná nadmořská výška země je 708 m n.m. Albánské hory patří do dvou horských systémů - jejich severní část

k tzv. Dinárskému pohoří (zasahující z republiky Černá Hora), jižní část je řazena k pohoří Pindus (horská soustava Helenidy), pokračující dále na území Řecka. Nejvyšším bodem země je vrchol Maja e Korabit s nadmořskou výškou 2 751 m, ležící na albánsko-makedonské hranici.

Klimaticky patří Albánie do subtropického pásma. V pobřežních oblastech je typicky středomořská s horkými, suchými léty, suchým podzimem a mírnými a vlhkými zimami. Vnitrozemí je, zvláště pak na severu země, klimaticky tvrdší, protože je ovlivňováno kontinentálně. Zimy jsou zde drsné s vysokým množstvím srážek a léta mírná. Průměrné teploty se pohybují v zimě okolo 6,7 °C, v létě pak kolem 24 °C. Většina srážek zde spadne v zimě. Roční úhrn je 1 200 mm, na horách až 2 800 mm.

Hydrologicky jsou nejdůležitějšími toky Albánie např. řeky Drini, Drino, Semanit,

Vyznačení druhově nejbohatších míst.

1. Lokalita kolem Skadarského jezera (osada Zogaj)
2. NP Karavastasë
3. Ardenica
4. NP Llogarë a pohoří Cikës
5. NP Butrint
6. Laskovické jezero (Shelegurë)
7. NP Drenovë

Laskovické jezero (Shelegurë) a jeho nejbližší okolí je pro zdejší obojživelníky více než vhodným stanovištěm. Z nalezených druhů: *T. cristatus macedonicus*, *L. v. graecus*, *P. kurtmuellei*, *P. ridibundus*, *Bombina variegata*, *Hyla arborea*

Shkumbinit či Vjosë. Většina řek je nesplavných. Důležitá jsou též jezera, kolem kterých se kumuluje převážné množství živočišných druhů. Tři největší jezera Balkánského poloostrova nalezneme právě také na území Albánie. Jsou jimi největší jezero Skadarské (Liqeni i Shkodrës) ležící na albánsko-černohorské hranici, jezero Ohridské (Liqeni i Ohrit) ležící na albánsko-makedonské hranici a nejvýše položené jezero Prespanské (Liqeni i Prespes) ležící na hranici Albánie, Makedonie a Řecka.

Vegetační kryt je zde tvořen podobně jako v jiných oblastech západního Balkánu. Kolem pobřeží je typická středomořská vegetace tvo-

řena charakteristickou macchií. U pobřeží se také vyskytují olivové a citrusové háje a v pahorkatinách přechází v dubové lesy. Do 1 800 m se vyskytují bukové lesy s občasným výskytem vzácné borovice *Pinus peuce*. V subalpínských a alpínských holích, nejvýše položených místech v Albánii, rostou borovice *Pinus mugo* a *Pinus heldreichii*. Více než jedna třetina albánského území

< Samec čolka *Lissotriton vulgaris graecus*

<< Nejběžnějším druhem skokanů rodu *Pelophylax* byl v Albánii *P. ridibundus*

< Jeden ze samců rosníčky *Hyla arborea* ozývající se výrazným skřehotáním u Laskovického jezera (Shelegüre)

je krytá lesy nebo močálovitými oblastmi, na jedné třetině se vyskytují pastviny a jen asi jedna pětina je zemědělsky či jinak kultivovaná.

Biota Albánie je dosti rozmanitá, což souvisí s její geomorfologií. V této zemi roste na 3 200 rostlinných druhů, které představují 29 % celkového množství evropské flóry a 47 % flóry Balkánu. 5 % rostlinných druhů Albánie je přímo endemických nebo subendemických, např. *Lilium albanicum* či *Wulfenia baldaccii*. Fauna Albánie je rovněž dosti pestrá. Pokud pomineme herpetofaunu, kterou se budeme zabývat nejpodrobněji, tak se několik vzácných a ohrožených druhů vyskytuje hlavně mezi ornito- a dokonce ichtyofaunou. Jako např. vzácný pstruh *Salmo letnica* a patřila zde, dnes již nejspíše vyhynulá, ostroretka *Chondrostoma scodrense*. Z ptáků pak třeba kormoráni *Phalacrocorax carbo*, *P. pygmaeus*, pelikáni *Pelecanus crispus*, *P. onocrotalus*, supi *Gyps fulvus* a samozřejmě neodmyslitelní orli skalní (*Aquila chrysaetos*), kteří se stali symbolem Albánie a kteří jsou součástí státního znaku, albán-

ské vlajky i názvu země. Albánci sami sebe nazývají „Shqip-tarë“, což znamená „lidé země skalních orlů“. Ze savců ještě zmiřme alespoň medvědy *Ursus arctos*, rysy *Felis lynx*, kamzíky *Rupicapra rupicapra*, v řekách relativně hojně vydry *Lutra lutra* a několik druhů vzácných netopýrů.

V posledních letech má Albánie stále větší snahu chránit svou faunu, flóru, ale i jednotlivé ekosystémy. Existují zde tři bazální stupně ochrany přírody – Přísně chráněné přírodní rezervace kategorie IA (např. laguna Karavastasë, jezero Gashi), Národní parky kategorie II (NP Llogarë, NP Butrint, NP Diviakë) a Chráněné přírodní rezervace (Karaburun, Velipojë apod.). Prakticky však mnoho chráněných území není v Albánii nijak administrativně řízeno či kontrolováno a jsou spíše chráněna svou vlastní nedostupností, či odlehlostí. V rámci cesty jsem také některá tato chráněná území navštívil. Právě na takovýchto místech dosahuje herpeto- a batrechofauna největší diverzity.

Albánie je částečně součástí oblasti tzv. „Jadranského trojúhelníku“ (Džukić, Kalezić, 2001), který se vyznačuje nejvyšší druhovou diversitou herpetofauny v Evropě a zaujímá tímto partikulární biogeografický význam. Pro samotnou Albánii bylo dříve uváděno 16 druhů obojživelníků a 31 druhů plazů (Engelmann et. al., 1985). Dnes se tento počet ustálil na 17 druhích obojživelníků (51 % z celkového počtu obojživelníků Balkánu) a, nezapočítáme-li záznamy výskytu mořských želv, pak 37 (asi 52 %) druhů plazů (Haxhiu, 1994, 1998; Deliana et al., 1999; Džukić, Kalezić, 2001; Frost, 2007). K nejvýznamnějším poznatkům nejen výskytu albánské herpetofauny pak přispěl právě profesor Idriz Haxhiu z Tiranské univerzity. Ve svých zásadních pracích shrnul poznatky mnohaletých pozorování a mapování albánské herpetofauny. Přesto však zůstává otázka výskytu některých druhů neobjasněna. Problematický je i přesný výskyt druhů v jednotli-

vých oblastech. V naší odborné literatuře pak existuje o herpetofaunistických pozorováních v Albánii také zpráva (Kocourek I., 1994).

Obojživelníci

Batrachologicky je Albánie celkem pestrá. Šest čeledí s deseti rody představuje více jak polovinu druhů vyskytujících se na Balkáně. Z tohoto počtu jsem v Albánii našel 12 druhů.

Ocasatí obojživelníci jsou zde zastoupeni celkem pěti druhy. Rod *Salamandra* dvěma druhy (*S. salamandra*, *S. atra*) a po jednom druhu rod *Triturus* (*T. carnifex*), rod *Mesotriton* (*M. alpestris*) a rod *Lissotriton* (*L. vulgaris*). Mloky jsem pozoroval pouze v rámci druhu *Salamandra s. salamandra* (Linnaeus, 1758). Nalezeny byly jen larvy, které obývaly nejrozličnější periodické nádrže v NP Llogarë, jež se nacházely podél hlavní cesty. V NP Llogarë a celé Albánii, kde mloka nazývají „Pikalore“, se však jedná o běžný druh (Haxhiu, 1994). Celá oblast tohoto národního parku je velmi zajímavá. Samotný národní park je součástí Llogarského průsmyku, který se nachází mezi dvěma pohořími, zvedajícími se téměř od pobřeží Jónského moře. Klima přímořské se tak zde střetává s vysokohorským (nejvyšší bod pohoří má 2 044 m). Herpetologicky to zde bylo více než zajímavé.

Čolky, 2 druhy, jsem našel na jediné z navštívených lokalit. Jezero Shelegüre a jeho okolní mokřady, vzdálené jen několik kilometrů od Řecka v JV Albánii, bylo lokalitou čolků *Triturus carnifex macedonicus* (Karaman, 1922) a *Lissotriton vulgaris graecus* (Wolterstorff, 1905). Čolky *T. carnifex* jsem ve větším množství pozoroval pouze v uměle vytvořených tůňích na východní straně jezera. Druhého ze jmenovaných jsem našel jak v těchto tůňích, tak v uměle vybetonovaných nádržích poblíž jezera, ale i v přirozených mokřadních plochách na opačné straně jezera. V obou případech se jednalo pouze o adultní exempláře (Jablonski, 2007).

Albánie je známa výskytem tří balkánských endemických skokanů rodu *Pelophylax*. V žádné jiné další balkánské zemi se tyto tři druhy již v rámci jednoho území nevyskytují. Těmito skokany jsou taxony *Pelophylax epeiroticus* (Schneider, Sofianidou et Kyriakopoulou - Sklavounou, 1984), *Pelophylax kurtmuellei* (Gayda, 1940) a *Pelophylax shqipericus* (Hotz, Uzzell, Günther, Tunner and Heppich, 1987). Pro svou podobnost s jinými druhy tzv. „zelených skokanů“, např. s *P. ridibundus* nebo *P. kl. esculentus*, který se mimo jiné tak již v těchto oblastech nevyskytuje, docházelo často k záměně. Nejvzácnějším skokanem Albánie je právě *P. epeiroticus*, který se vyskytuje jen na omezeném území jižní Albánie a jeho centrem rozšíření je západní pobřeží Řecka a Peloponésu. V Albánii by se měl vyskytovat jen v močálovitě krajině okolí NP Butrint, který jsem navštívil a pozoroval zde velké množství juvenilních jedinců. Zda se jednalo i o druh *P. epeiroticus* jsem nemohl z nedostatku času ověřit. Řekl bych ale, že je víc než pravděpodobné, že se zde vyskytoval i tento skokan. Skokan *P. epeiroticus* se z Řecka šíří i podél toku řek, např. v povodí řeky Drino (Sofianidou, T.S.; Schneider, H. & B. Asimakopoulou, 1987). Nejpočetněji se zde ale vyskytovali skokani *P. ridibundus* (Pallas, 1771), kteří tak byli nejhojnějším albánským druhem skokana a kteří jsou zároveň čtvrtým druhem rodu *Pelophylax* v Albánii. Skokan *P. kurtmuellei* byl rovněž spíše vzácněji nalézáným zástupcem. Poprvé jsem se s ním setkal v noci u Skadarského jezera, odkud jsou popisováni i kříženci mezi *P. shqipericus* (v citaci mylně *P. lessonae*) a *P. kurtmuellei* (Haxhiu, 1994). S druhem jsem se posléze znova setkal až u jezera Shelegüre, kde se hojně vyskytoval společně se skokany *P. ridibundus*. Poslední druh, *P. shqipericus* jsem pozoroval nejvíce v okolí Skadarského jezera. Následně jen lokálně v různých nádržích při-

Pár čolků *T. carnifex macedonicus* odchylených u jezera Shelegüre

bližně v oblasti od Skadaru po poloostrov Karaburun. Všichni skokani obývali mělké i hlubší vodní nádrže, ať už přirozené nebo uměle vytvořené. V noci jsem párkrát některé jedince tohoto rodu pozoroval při prohledávání terénu, podobně jako u jejich příbuzných „hnědých skokanů“, kteří nejsou, mimo dobu rozmnožování, tak silně vázáni na vodu. V okolí kláštera Ardenica, který se nachází v nížinaté oblasti Západní prolákliny, jsem dokonce našel skokana *P. shqipericus* až na

< Vzácný skokan *Pelophylax kurtmuelleri* od jezera Shelegurë

< Od Skadarského jezera jsou hlášeni kříženci mezi druhy *P. shqipericus* a *P. kurtmuelleri*, což je možná případ i tohoto jedince

aridní lokalitě, bez jakýchkoliv známek přítomnosti stojaté vody.

Hnědé skokany rodu *Rana* jsem v Albánii našel ve dvou druzích. Vzácnější skokan *Rana graeca* (Boulenger, 1891) byl pozorován v NP Drenovë (pohoří Moravě), kde obýval okolí horských potoků. V celé Albánii se jedná o spíše vzácnější taxon (Haxhiu, 1994). Tento druh rozeznáme od ostatních hnědých balkánských skokanů podle světlé

< Endemitem pobřežních oblastí Albánie a jihu Černé Hory je skokan *Pelophylax shqipericus*

> Pár kuněk *Bombina variegata* v amplexu. Pozorovány byly v periodických nádržích kolem jezera Shelegurë

> Ropucha *Bufo bufo spinosus*

linky táhnoucí prostředkem tmavého hrdla. Ta se však vyskytuje především u samců. Podstatným rozpoznávacím znakem jsou však také zadní končetiny, které mají být oproti *R. temporaria* podstatně delší a při natažení dopředu a ohnutí chodidla do pravého úhlu mají přesahovat apikální část hlavy (Beshkov & Nanev, 2006). Skokan *Rana dalmatina* (Fitzinger In Bonaparte, 1839)

obýval na většině pozorovaného území Albánie charakterem nápadně podobné biotopy. Vždy šlo o částečně prosluněná místa s nízkým podrostem a výskytem borovic. Druh byl hojně pozorován v okolí chrámu Ardenica a v okolí města Këlcyrë poblíž toku řeky Vjosë na JV Albánie. Posledním druhem tzv. hnědých skokanů je v severněji položených oblastech země (např. pohoří Prokletije) vyskytující se skokan *Rana temporaria*.

Na rosníčky *Hyla arborea* (Linnaeus, 1758) jsem v Albánii narazil na dvou místech. Několik skřehotajících samců jsem zaznamenal v okolí jezera Shelegurë, vysedávali na okolním porostu nad mokřinami, které byly také lokalitou čolků *L. vulgaris*. Rosničku, albánsky nazývanou „Verore“, považují některé komunity v Albánii za nebezpečného tvora, který má, zcela iracionálně, údajně schopnost zabít pasoucí se krávy. Podle Haxhiho jde,

hlavně v některých oblastech Albánie, o běžný a široce rozšířený druh. S larvami (pulci) tohoto druhu jsem se setkal na místě zvaném Syri i Kaltër, kde dokončovali svůj vývoj v uměle vytvořených betonových nádržích na vodu.

Ropuchy zastupují v této zemi dva druhy. Oba jsou obecně hojné hlavně v oblasti Západní prolákliny. Pronikají zde, i když řidčeji, také do vyšších nadmořských výšek. Ropuchy *Bufo bufo spinosus* (Daudin, 1803), charakteristické zašpičatělými bradavicemi na svrchní straně těla, jsem pozoroval jen na lokalitě v okolí chrámu Ardenica. Byly zde opravdu hojné, hlavně pak v okolí místní cesty a v okolí různých obydlí. Na stejné lokalitě ji doprovázela méně početná ropucha *Pseudepidalea viridis*, kterou jsem našel nejen přímo na komunikaci, ale hlavně v okolním prostředí. Nalezli byli pouze adultní exempláře. Juvenilní ropuchy *P. viridis*

jsem pozoroval až v NP Butrint.

Rod *Bombina* je v Albánii, jakož na většině území Balkánu, zastoupen pouze jedním druhem – kuňkou *Bombina variegata* více či méně uznávané subspecie *scabra*. S tímto druhem jsme se na albánském území setkal na třech lokalitách. První lokalitu tvořilo několik periodických nádrží v NP Llogarë, které se nacházely poblíž místní komunikace, ale také podél lesních cest, jež sloužily místním pastevcům pro vyhánění stád do okolních hor.

> Běžným druhem řídkých borovicových lesů nížin je skokan *Rana dalmatina*

> Skokan *Rana graeca* z NP Drenovë patří mezi vzácnější zástupce tzv. hnědých skokanů Albánie

Haxhiu (1994) uvádí, že je tento druh v NP Llogarë, stejně jako v celé Albánii, poměrně vzácným. Další lokalitou bylo okolí jezera Shelegurë, kde se vyskytovaly v mokřadních nádržích, zarostlých kanálech a mělkých loužích vzniklých deštěm. Nutno dodat, že zde v této době probíhalo rozmnožování kuněk. Poslední lokalitou byly potoky v horské krajině NP Drenovë, kde druh obýval lokalitu společně se skokany *Rana graeca*. Přestože tento zástupce žab patří mezi vzácnější obyvatelé albánské fauny, na mnoha pozorovaných lokalitách dosahoval poměrně vysoké denzity. Zvláště v okolí jezera Shelegurë se jednalo o nejnápadnějšího zástupce místní druhové skladby obojživelníků.

Posledním druhem obojživelníka vyskytujícím se na území Albánie je blatnice *Pelobates syriacus*, která je zde dosti raritním taxonem. Hlášena byla z jihu země (NP Butrint) a také z okolí Prespanského jezera. Z Řecké strany jezera ji hlásili např. Bousbouras & Ioannidis (1994). I přesto, že jsem navštívil obě místa výskytu tohoto druhu, blatnice se mi pozorovat nepodařilo.

III

> Hojně *Pseudepidalea viridis* byly nalézány hlavně v okolí kláštera Ardenica

